

Li Laus

Felibrige

LAUS

DE

**PÈIRE BORIE-
DUCLAUD**

Valèri BIGAULT
Felibre Majourau

LAUS
DE
PÈIRE BORIE-
DUCLAUD
(1920 – 2011)

Cigalo de la liberta

Santo Estello de Sant-Roumié
2013

CIGALO DE LA LIBERTA

1881

Auguste FOURÈS

(1848 – 1891)

1892

Antonin PERBOSC

(1861 – 1944)

1945

Jules CUBAYNES

(1894 - 1975)

1976

Jean MONESTIER

(1930 - 1992)

1993

Pierre BORIE-DUCLAUD

(1920 - 2011)

2012

Valèri BIGAULT

Genta Reina, Senher Capolier, Majoralas, Majoraus, Chars amics Felibres,

Si vos dise que li a vint-e-un ans de quò, quante ai reçaubut ma pervencha de felibre-manteneire de las mans de mon pairin, lo sendic de Guiena-Perigòrd Marceu Vieilleville, ne pensava jamais de la vita de me trobar un jorn aquí, davant vos per far un laus de majorau e ben segur de portar queu titre. Fau dire que mon engatjament s'es fach d'en prumier emb *Los Leberons de la Dobla* de Nuòuvic onte las tradicions perigòrdas eran ben aparadas. Quela eicòla felibrenca m'a 'menat per mon prumier còp a la *Santo-Estello* de 1988 a Vic en Carladés onte ai vist lo Majorau Monestier. Me remembre tanben la serenada de presentacion que menava nòstre Majorau de mans de mestre a Nuòuvic per la felibrejada de 1992. Un òme que m'aviá eibeluiat per son saber que fasiá partajar a tots. Veiquí de quau biais ai rencontrat quela brava cijala que se nomma *Cigalo de la Liberta* e que pòrte uei sus mon parpalh. Vau un còp de mai dire tota mon avenença e mon amistat au Majorau Jan-Glaudi Ducourtieux que m'a ofert quela polida suvinha d'òr.

Si lo Consistòri m'a elegit a la darniera *Santo-Estello* de Sent-Iriés en Lemosin, zo deve ben segur a tots los majoraus qu'an pogut veire en io e en mon accion, lo devenir d'un Felibrige dau segle vint-e-un. E ben segur, tene a mercejar mos tres pairins que d'en prumier an ben vougut creire dins quela jounessa : lo Reire-Capolier Peire Fabre, lo Majorau Micheu Samouillan e lo Majorau Micheu Tintou decan d'eleccion de nòstra assemblada.

La *Cigalo de la Liberta* creada en 1881, fuguet la dau jòune poeta de Castelnaudari August Fourès que deviá defuntar tròp leu a solament quaranta tres ans. Son successor e amic Antonin Perbosc regent-archivista-poeta e un dos pensaires de l'eicritura normalizada, demorará cinquanta dos ans dins nòstre Consistòri. A sa seguida, Juli Cubaynes contunhet de far viure quela cijala en país d'Olt. Finalament en 1976, per la *Santo-Estello* de Perigús, la *Cigalo de la Liberta* se

pauset en Perigòrd negre sus lo pitre de Jan Monestier. Quela ‘quí, dau dire de sos amics, li anava coma la peira a l’aneu. La Libertat : Libertat dau poeta, Libertat dau penseire, Libertat de viure son país, sa lenga e sas tradicions. L’umanista-epicurian podíá èstre claufit. A sa disparicion en 1992, lo Perigòrd e son *Bornat* fugueren ben orfaneus maugrat qu’en òme avisat, aviá pensat a botar en plaça sa succession per la presidença dau *Bornat* emb lo Majorau Barrier e per la direccion de la revuda dau meima nom emb lo jòune Micheu Puyrigaud.

Per ‘mor de gardar quela genta cijala dins nòstre terraire, daus majoraus an presentat lo sol Mestre en Gai Saber perigòrd de l’epòca Peire Borie-Duclaud que, per sa sapiença e sa fina coneissença de la lenga ne’n fasián un bon candidat. Fuguet tanben un amic dau Majorau Monestier. Quante l’ai vist per lo prumier còp, quò fuguet lo jorn de l’assemblada de nòstre mantenença un pauc avant son eleccion coma majorau a la *Santo-Estello* dau Lavandou. Per la seguida, ai ‘gut la chança de lo veire chasqua setmana o pauc se’n manca, dau temps que trabalhava a Moessidan rasís sa maison. Entau ai pogut coneitre l’òme, sa vita, son biais de pensar dins una relacion de granda amistat que fasiá lo liam entre doas generacions. Belev que trobava en eu un pauc la memòria de mon defunt grand-pair qu’era de la meima classa, dau meima ranvers e qu’avián una faïçon de pensar similària, coma l’apele “modele Treisiema Republica”, educacion dins lo respect daus òmes e de las institucions.

Un perigòrd ben racinat

Peire Borie-Duclaud veníá d’una vielha familha perigòrda dau ranvers de Ligús, Sent-Front d’Alemps e Sorges en Dordonha. Aviá d’alhors en sa possession lo diplòma de Mestre Barbier-Chirurgien de son reire de Ligús tanben un Peire Borie-Duclaud datat de 1740. Sa passion per l’istòria l’aviá menat a far de las recherches genealogicas qu’ai ‘gut lo plaser de legir dins un manescrich de seissanta-setze paginas dedicat a la memòria de sos davanciers e ofert a las novelas generacions de sa familha. Entau, podem aprener que sa granda-mair nascuda a Sorges au mitan dau segle dietz-e-nòu s’apelava de son nom

de jòuna-filha Daniel. Maugrat que los Daniel a Sorges fugueren mai nombròs que las trufas coma zo disiá lo Majorau Barrier, pensi que Peire Borie-Duclaud aviá 'na parentat emb Jan Daniel artiste-pintre, jos-cabiscòl dau *Bornat* e subretot l'autor dau diccionari francés-perigordin e d'una gramatica perigòrda.

Peire Gaston Borie-Duclaud era nascut a Perigús au 24 de la rua Icarie, lo 14 de novembre 1920 un diumenc. Se plasiá a tornar dire los perpaus de son tonton que “queu jorn lo vent bufava, los regons rivaven e auvian credar los goiats a la Font Pinguada, en lai, ad una partida de peteiròla”. Evocacion dau rugbí, esport qu'afeccionava beucòp, mas que n'a jamais praticat. L'autoritat pairenala ne vouguet pas lo veire se far eipautir e machucar.

Son pair era artisan-ebenista e sa mair costuriera. De son enfança ne'n gardava tot plen de bons sovenirs onte eipingava emb los autres dròlles dins las charrieras de Perigús o ben tot jugava a la baudufa. Fuguet un temps uròs de patz avant la guerra. Anet a l'eicòla de Sent-Martin uei Andriu Boissiere e passet son certificat d'etuda en 1932, annada que faguet tanben sa prumiera comunion a l'egleisa dau quartier. A quela epòca fuguet membre de l'armonia *l'Avenir* onte jugava dau cornet a piston. Activitat de musicaire que tornarà far un temps a sa retirada a Moessidan. Los dijudus, fasiá soventas fetz dau trabalh au 'talier de son pair per colar tenon e mortaisa o per pensar de las moladuras. Aviá fach dins son entier de las chadieras e au moment de sas vacanças a Ligús un potz escoltat au coteu, un beu trabalh de manuau que ne será jamais. Apres, entret a la “prof” que veniá de drubir sas pòrtas dins lo vielh seminari rua Victor Hugo, uei lo liceu Albert Claveille (nom d'un ministre perigòrd que fuguet tanben bornatier). En 1938, aviá 'gut coma professor d'istòria lo jòune Peire Goubert que devendrà professor en Sorbona, especialista francés dau segle dietz-setesme. Sa personalitat e son ensenhament fugueren de segur au començament de sa passion per quela matiera, d'en prumier istòria de sa familha puei de l'istòria en generau emb una preferença per lo temps dau Prumier Empire maugrat son anti-militarisme.

Dempuei quela epòca, aviá auvit la lenga e subretot quand anava veire sa familha per las vacanças a Ligús onte “sos professors emb de las suchas” – coma se plasiá de dire – n’eran jamais anats a l’eicòla de la Republica. Gardet tota sa vita queu biaís de dire vertadier emb d’un vocabulari riche. Lo francés n’aviá pas enquera polluat queu parladís populari e ruraú.

Me contava que chasque ser de la setmana, daus obriers se tornaren trobar au cafè de sa tanta, la sor de sa mair, rasís chas eu onte la lenga empleiada era totjorn lo perigordin. Passats quauques comentaris sus l’actualitat, tot queu monde ne podían pas resistar de contar lur vita dins las trenchadas emb totas las orrors de la *Der des Ders*. Los sovenirs de quela bochariá fugueren tanben eivocats dins lo mitan familhau per son pair Renat Borie-Duclaud fach preisionier au combat a la debuta dau mes de març 1915 onte aviá ‘trapat una bala dins sa casqueta – casqueta que son filh gardava pietosament –. Demorará jurqu’a l’armistíça a Celle-Schloss dins la província de Bassa-Saxa, rasís Hanòvre en Alemanha, coma ebenista dins lo chasteu de l’endrech. Totas quelas istòrias per eu mainatjon, lo marcarán a jamais.

Mas veiquí las oras sornas de la guerra que tornan. Lo temps de l’enfança es ‘chabat. Per lo pus grand daus asards, aviá auvit a la radio chas eu, la sonada dau Generau De Gaulle lo 18 de junh 1940. Maugrat los evenaments, vai laisser los seus per anar a Lemòtges contunhar sas eitudas per devenir regent. En abriu 1941, lo Diable mai l’Aversier se ‘traperen sus sa familha emb la desapareguda de sa granda-mair lo 29 e de sa mair lo 30. Dins quela situacion malaisada, son pair se tròba emb son pítit frair Claudi de set ans, Peire Borie-Duclaud es envoiat aus Chantiers de la jòunessa a la debuta dau mes de julhet 1941. Coma disiá emb beucòp d’umor, activitat de leser e de grand er a Sauveterra de Cominges rasís Sent-Gaudens jurqu’a la prima de 1942. Trabalhava coma charbonier, garçon de cafè e chefe de cantina. A quela epòca de sa vita, prenguet consciença que son parlar perigòrd podía lo servir. Manca lo parlar locau gascon, exotic a sas aurelhas, compreguet aisadament lo lengadocian maugrat lo vocabulari un pauc different. Aviá totjorn un

eisemple per illustrar son perpaus. Entau, quante un camarada aviá dit ad un autre d'un biais mocandier "As crompat una peira !", nòstre perigòrd sabiá ben que l'ersatz de savoneta era de meichanta qualitat. Per tornar a la vita civila es nommat coma regent-estagiare a l'eicòla Sent-Jòrgi de Perigús.

Au mes d'aout 1943, partiguet per lo STO en Alemanha dins lo Württemberg rasís lo lac de Constança onte a trabalhat a l'usina Zeppelin de Friedrichshafen. Passada una morina de tifoïde qu'a tuat nombre de personas, a coneigut un bombardament de nuech de son camp per l'aviacion americana. Puei, fuguet botat dins una altra usina a tornar daus virabroquins per los avions dau Reich. Lo vesinatge de trabalhadors e de preisioniers alemands li balhet la coneissença e la practica de quela lenga. L'ocupacion dominicala se fasiá en donant daus cors d'englés o ben tot per quauquas permenadas dins la campanha emb un camarada avocat que contunhava sa practica de retorica sus tots los subjects possibles. Anava meima a la messa de temps en temps per se divertir l'esperit maugrat que fuguet incresent coma zo disiá. Entau fasiá figura coma regent d'intellectuau a costat daus obriers francés, remarca donada per la correspondença eichanhada emb son pair onte precisa que tots s'entrajuderen per mielhs viure. Coma eu, n'i aviá lo nebot d'Enri Delage, l'autor dau libre *Jan Picatau de Sent-Barrancou* que li donará un eisemplàri de son òbra emb queu pitit mòt : "*Qu'ei avéque grand plasei qu'i offret queü libret à moun collègue et ami Borie-Duclaud en souvenir d'ôs soins baillas à moun nebout Jeannot quand is éran tous dous en Allemagno*".

Tornat en Perigòrd, se maridet lo 31 de julhet 1946 emb Peireta Chabard a Ligús d'onte nasquet una filha Elisabet en 1949. De 1945 a 1951 es regent a Sent-Antòni de Cumond e secretari de merariá, de 1951 a 1960 ensenha a Senta-Eulàlia d'Ans e assegura la foncion d'adjunt au mera. De 1960 a 1967 era charjat d'eicòla a Sent-Front de Pradon, comuna onte restará jurqu'a sa desapareguda en 2011. En partent de 1967, deven director de l'eicòla primara de Moessidan emb dotze classas. Es aquí que 'chabará sa vita professionala en 1977.

L'òme au servici de la lenga e de la cultura

Avant de s'engatjar dins la defensa de la lenga nòstra, Peire Borie-Duclaud a 'gut un grand interès per l'istòria e la genealogia coma vos z'ai dit tot-aurá. Fuguet membre de la Societat Istòrica e Archeologica dau Perigòrd de 1950 a 2000 e aderent actiu daus Amics dau museu de las tradicions popularas Voulgre de Moessidan onte a botat las eitiquetas en lenga d'òc sus las padelas e autres topinons.

Si ne sabi pas quante lo jòune Peire Borie-Duclaud se trapa a rimar, una visita a Albert Pestour lo 3 de març 1941, nos indica que dejjà a un pauc de practica a queu moment 'quí e tanben una vertadiera admiracion per queu famós poeta. Vai lo veire emb quauques eicrits que degueren estre prometós. De vrai, Pestour li balhet un eisemplari de son libre *Chante-Merle* onte podem legir coma dedicaça : “*A mon jeune et brillant confrère Pierre Borie-Duclaud, pour que les fées de Chante-Merle le fassent entrer dans leur cercle magique*”. Coma me disiá emb amusament “Jòune beleu, mas lusent !”

Peire Borie-Duclaud fuguet flocat coma eicriuan e poeta aus Grands Juòcs Floraus daus vins de Brageirac en 1958 per un prumier prèmi ex-aequo, concors presidat per lo Majorau Fournier. Participet a quauques concors literari dau *Bornat dau Perigòrd* onte trobam son nom dins los palmarès :

- en 1963 emb 'na mencion en poesia,
- en 1966 un prumier prèmi de poesia e un segond de pròsa,
- en 1982, lo prèmi de poesia.

Mas quò fuguet l'annada 1984, la pus marcanta en recompensa. Obtenguet l'*Eglantine d'or*, valent a dire lo prumier prèmi dau concors literari daus Juòcs Floraus de la vila de Perigús, mas subretot lo prestigiós Prèmi Jaufre Rudel meinat per lo Majorau Monestier e lo comte de Lur-Saluces. Queu 'quí li vauguet l'edicion de son recueilh de poemas *Bòria de peira, claud de jarrics* (Edicions PLB dau Buga) en 1985.

De 1958 – data de son entrada au *Bornat dau Perigòrd* – a 2011, lo Majorau Borie-Duclaud donará per la revuda *Lo Bornat* pas mens de quatre-vint-dietz-e-uech contribucions signadas dont seissanta-cinc poemas daus uns còps illustrats per quauques dessenshs de sa pluma.

En janvier 1965, es elegit manteneire dau *Bornat*. Es membre de la comission pedagogica en 1968, puei fai son entrada au bureu en 1979 per ne'n devenir jos-cabiscòl de 1994 a 1999 onte assegurarà la responsabilitat de la comission “lenga”. A queu moment, s'occupava dins un pítit comitat de la revuda *Lo Bornat* e fuguet soventas fetz per las felibrejadas, lo bornatier que fasiá l'òda a la reina dau jorn o ben tot l'omatge d'un de nòstres davanciers. Sabiá far tanben lo contaire a la fin de las tauladas bornatieras dins un repertòri classic emb de las òbras dau Majorau Robert Benoit qu'aviá coneigut dins sa jounessa. Se retira dau conselh d'administracion en 2002 per rasons de santat. D'alhors, de son maucòr, ne'n farà un poema !

Son engatjament au Felibrige es mai tardier. Deven felibre-mantenaire nonmas en 1979. Fau dire qu'en Perigòrd, lo *Bornat* fuguet e demòra per lo monde lo Felibrige. Eidéia que ven de la reforma daus estatuts dau Felibrige en 1905 onte lo Capolier “de l'accion” Peire Devoluy suprima las mantenenças au profich de las eicòlas. Coma n'i aviá qu'una eicòla en Perigòrd, lo *Bornat* es devengut tanben lo Felibrige locau.

Peire Borie-Duclaud es elegit Mestre en Gai Saber en 1987 e Majorau, titulari de la *Cigalo de la Liberta* en 1993 a la *Santo-Estello* dau Lavandou onte aviá coma mairina la Majorala Odila Rio e coma pairins los Majoraus Peire Barrier e Micheu Tintou. Podem aremercar qu'aviá eicrit sa letra de presentacion au majoralat en vers. Fuguet assessor de la Mantenença Guiena-Perigòrd de 1995 a 2002.

Aurá, me sembla interessant de parlar, sens ne'n far una vertadiera eituda literària, de la poesia de Peire Borie-Duclaud per ‘trapar un pauc mielh l'arma dau poeta e de l'òme que fuguet.

Per sos eicrits, lo poeta a botat sus lo papier sas pensadas las mai intimas e desabilha son arma davant sos lectors. Legissem la poesia per trobar daus vers miraudiós, dau raibe, valent a dire un monde de doçor e de lutz. Entau, podem parlar de doas fòrmas de poesia : l'una nautament intelectuala que jauvís d'una granda renomada mas malaisada a comprene per los non-iniciats (una poesia metafisica) e d'una altra mai populara, un rebat de la vita de las gents emb d'una simplicitat aparenta. L'Obra de Peire Borie-Duclaud pòt se classar dins quela segonda categoria onte nos permena tras sos poemas a fòrmas classicas dins son Perigòrd.

Per los qu'an conegut nòstre poeta, l'avetz vist coma un òme tranquille e serenau. Mas la lectura de nombros de sos textes pòt nos eitonar per l'usatge frequent dau vocabulari dau bruch, de la lucha o de la guerra (chavana, charmenada...). Pasmens dins quilhs poemas, trobem daus mòts en opausicion semantica vertadiera coma de patz, de bonur o de lutz. Per 'ribar a la fin, sus una conclusion positiva onte l'esper a prengut lo dessur. Coma l'ai dit tot-aurá, sa jounessa fuguet nurida 'bondosament per las istòrias daus "poilus". Per eu, las orrors de la guerra e de la mòrt son devengudas costumieras e, d'una faïçon inconscienta, quilhs sovenirs se son conhats sus lo papier. Beleu que son anti-militarisme ven de quela trista realitat : "Vencor ! Vaincut !... Loeira de guerra" (*Lo fuga de Klaus*). Mas la guerra contunha totjorn e d'en pertot, e l'umanista que fuguet nos eicrit sas quauquas linhas emb beucòp d'eime e de justessa :

*Cresetz !!... Siran sempre tan òrras
Las annadas ?... Un jorn beleu
Coma sensilha, trida, greu
Chantaren la patz !... Qui sab quoras ?
(Un jorn beleu... chantaren la patz)*

L'esper es aquí, dins la tranquillitat dau printemps neissent, dins un bois imaginari e plasent. L'aserau, lo chaupre, nosilhera, jarric son ben 'quí per lo plaser de veire se pausar quauques auseus : faragolha, sensilha e rei-beneit. La vertadiera patz ne pòt se far que dins un quadre

naturau, champestre o dins una vielha bòria onte lo poeta nos penh daus tableus de son monde conegut, raibat e soventas fetz desaparegut.

Extrat dau poema *Bonur... tot siau* :

*Un liet de nogier cussonat ;
Una chadiera deipalhada...
Sus l'eitanier eipeconat
Un topinou plen de calhada...*

*Sietat sur un banchon de boei,
Joantin emd 'na coa de padela,
Engruna l'aur dau bigóroei,
Rau !... Qu'au palisson s'amodela.*

*Pita Sent-Joan apres Nadau !
L'esper lusit coma riclana.
Lo jorn ganha son ped de jau !
Es plan chabada la marana !...*

Nòstre poeta ne fuguet pas embarrat dins lo passat mas drubert sus lo monde e sus son temps. A rimat sus l'actualitat coma per la victòria de la França au fotbòle en 1998 *Avem ganhat* o sus lo clonatge daus motons, sens oblidar nòstre ancestre comun *L'homo sapiens sapiens de Cro-Manhon*.

Peire Borie-Duclaud a 'gut lo bonur e lo plaser de trevar un monde paisan onte la lenga unica era enquera lo patoes o lo perigordin coma se disiá a l'epòca o lenga d'òc. D'alhors n'aimava pas tant que quò l'expression de "lenga occitana" que, per eu, ne s'aisina pas en un parlar locau. E per amor de gardar tot queu biais de dire, a contunhat en memòria de sos professors, d'emplegar queu beu vocabulari per dire sas pensadas. Avia tanben gardat lo sovenir d'expressions especificas uei oblidadas. Ne'n veiquí una, dau temps que fuguet monitor d'una colonia de vacances a Sent-Jòrgi de Didonne. Se rapelava de queu pítit dròlle lemosin que per lo prumier còp vesia l'ocean. S'eibrelava jurqu'a

l'aiga que gostava, e se'n tornava còp sec en li disent tot eitonat e desalenat : “Monsur, monsur. Quela aiga es salada, mai que lu Diable !”

En mòda de conclusion, vau tornar dire la fin d'una letra de Peire Borie-Duclaud au Majorau Marceu Fournier que podriá se dire a tota nòstra jounessa d'auèi que voudriá ben contunhar dins nòstras piadas :

*Tenez vos sempre jòune coma un nòvi,
drech coma un jarric, viu coma un goiat e fier
coma los rocanéus de Chancelada. Lo Bornat,
lo Perigord, los país d'Oc ont mai que mai
mestié de vos.*

Majorau Valèri
Bigault
*Cigalo de
la Liberta*